

Tomasz Bichta

"Referendum w Polsce i w Europie
Wschodniej", praca zbiorowa pod
red. M. T. Staszewskiego i D. Waniek,
Warszawa 1996 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 7, 130-131

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

***Referendum w Polsce i w Europie Wschodniej*, praca zbiorowa pod red. M. T. Staszewskiego i D. Waniek, Instytut Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996, s. 220**

Instytucja referendum jest najważniejszą formą demokracji bezpośredniej występującą w państwach współczesnych. Ogólnie mówiąc, polega ona na dopuszczeniu w określonych przez przepisy prawa wypadkach wypowiedzi ogółu obywateli w sprawach istotnych dla państwa lub jego części.

Obecnie można zaobserwować wzrost zainteresowania instytucją referendum w wielu krajach. Szczególnie w nowo powstających państwach demokratycznych, w których wciąż trwają procesy przeobrażeń ustrojowych referendum spełnia doniosłą rolę.

W serii wydawniczej Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk wydana została interesująca publikacja, w której przedstawiono zakres, charakter i treść instytucji referendum w ujęciu teoretycznym oraz praktykę prawnoustrojową, jak również jej wykorzystanie we współczesnych państwach. Jak we wstępie deklarują redaktorzy tego opracowania Michał T. Staszewski i Danuta Waniek: „celem było wskazanie na to, czym jest faktycznie instytucja referendum we współczesnych państwach demokratycznych, a także zaprezentowanie koncepcji związanych z konstytucyjną regulacją referendum w Polsce i krajach Europy Wschodniej oraz przedstawienie wniosków wynikających z regulacji konstytucyjnej tej instytucji”. Innym problemem omówionym w niniejszej publikacji jest praktyczne zastosowanie referendum w wybranych państwach.

Treść recenzowanej pracy podzielona została na dwie zasadnicze części, poprzedzone słowem wstępnym. W części pierwszej poświęconej Polsce i zatytułowanej: *Normatywne i społeczne aspekty referendum w Polsce* zawarte są trzy rozdziały. Pierwszy z nich: *Referendum w praktyce parlamentarnej X, I i II kadencji Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej* omawia niepodejmowane wcześniej w szerszym zakresie zagadnienie badawcze – referendum w praktyce parlamentarnej. Chodzi tu o proces stanowienia przez parlament poszczególnych aktów prawodawczych odnoszących się do materii referendalnej. Przedstawiono zamierzenia prawodawcze, jak też proces dochodzenia do poszczególnych rozstrzygnięć prawnoustrojowych w przedmiocie referendum. Rozdział drugi: *Społeczne uwarunkowania referendum* zajmuje się koncepcjami demokracji w Polsce i umiejscowieniem w tym ustroju instytucji referendum. Przedmiotem trzeciego rozdziału części pierwszej jest instytucja referendum w projektach konstytucyjnych z lat 1989–1995. Rozdział ostatni traktuje o referendum gminnym, przedstawiając zarówno podstawy prawne, jak i funkcjonowanie referendum w praktyce.

Część druga, zatytułowana *Referendum w praktyce polityczno-ustrojowej krajów Europy Wschodniej* zawiera dwa rozdziały, z których pierwszy charakteryzuje instytucję referendum w Rosji, drugi natomiast na Litwie, Łotwie i w Estonii. Oba rozdziały wskazują na kluczowe kwestie polityczno-ustrojowe i społeczne tej instytucji, a także pokazują rzeczywisty charakter i przedmiot inicjatyw i referendów przeprowadzonych we wskazanych krajach.

Wobec braku opracowań teoretycznych tego przedmiotu w literaturze polskiej, wybór tematu recenzowanej publikacji należy uznać za słuszny. Autorzy skoncentrowali się w swojej pracy na zagadnieniach związanych z procesem stawania się referendum w praktyce, dążąc zarówno do przedstawienia ujęć związanych z miejscem tej instytucji w procesie decyzyjnym państwa, jak też zagadnień wynikających ze stosowanej procedury przeprowadzania referendum, jego ważnością zasięgiem i ratyfikacją. Scharakteryzowali instytucję referendum w praktyce prawnoustrojowej Polski i państw Europy Wschodniej, nie ograniczając się jedynie do politologicznego, historycznego i prawnoustrojowego aspektu, ale przedstawili ją także w szerokim spektrum doświadczeń społecznych, co zważywszy na trwającą w omawianych krajach transformację ustrojową, jest bardzo ciekawe. Owa interdyscyplinarność pracy wskazuje na korzyści dydaktyczne, mogą bowiem z niej korzystać nie tylko badacze przedmiotu, ale również studenci politologii, prawa czy historii. Publikacja ta może także stanowić doskonałą podstawę do badań komparatystycznych, zwłaszcza

do porównywania instytucji referendum w państwach demokratycznych i państwach, które na drogę transformacji ustrojowej dopiero wkraczają.

Powyższa publikacja w pewnych fragmentach pozostawia jednak niedosyt. Przede wszystkim rozdział poświęcony inicjatywom referendalnym w Sejmie RP wydaje się być mało usystematyzowany. Wynika to prawdopodobnie z wielości wspomnianych inicjatyw i różnorodności dotyczących ich stanowisk, szkoda jednak, iż autorzy tej części pracy nie umieścili w niej ogólnej charakterystyki procedur parlamentarnych dotyczących zgłaszanych projektów. Ułatwiłoby to z pewnością zrozumienie tego tekstu czytelnikom nieorientowanym w praktyce sejmowej. Autorzy tej i kilku innych części omawianej pracy nie pokusili się również o pogłębione, naukowe analizy opisywanych zjawisk, ograniczając się jedynie do przedstawienia faktów. Pomocne dla czytelnika mogą być natomiast tabele opisujące wyniki referendum, zamieszczone zwłaszcza w drugiej części publikacji oraz liczne aneksy – po niektórych rozdziałach i na końcu książki.

Mimo kilku uwag krytycznych opracowanie *Referendum w Polsce i w Europie Wschodniej* zasługuje na pozytywną ocenę. Znalazła w nim bowiem odzwierciedlenie wiedza autorów, poparta licznymi analizami i badaniami naukowymi. Wyróżnia się zwłaszcza część publikacji, którą napisał Antoni Malinowski. Jest ona nie tylko ciekawa, ale również bogato udokumentowana. Mnogość przypisów stanowi pokaźny informator bibliograficzny. Na szczególną uwagę zasługuje także rozdział dotyczący instytucji referendum w Rosji, który wobec braku publikacji na ten temat jest cennym źródłem informacji dla wszystkich zainteresowanych sytuacją w tym kraju.

Recenzowana publikacja nie wyczerpuje omawianych problemów. Instytucja referendum zyskuje coraz większe uznanie, zarówno wśród polityków, jak i społeczeństw państw współczesnych, a to, tak jak i wnioski wyciągnięte przez autorów, stwarza podstawę do dalszych badań nad poruszonymi przez nich zagadnieniami.

Tomasz Bichta

Józef Marcełi Dołęga, *Człowiek w zagrożonym środowisku. Z podstawowych zagadnień zoologii*, Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1998, s. 238

Od wielu lat uczeni biją na alarm, ujawniając najnowsze dane dotyczące środowiska naturalnego, a ściślej mówiąc zagrożeń, jakie wiążą się z urbanizacją i industrializacją. W Polsce od niedawna problemy ochrony środowiska interesują przedstawicieli różnych dziedzin nauki. Swoje spostrzeżenia publikują prawnicy, politolodzy, ekonomiści, przyrodnicy, a nawet osoby duchowne. Taką osobą jest właśnie ksiądz Józef Marcełi Dołęga, któremu zagadnienia ochrony życia i zdrowia człowieka są bardzo bliskie. Pierwsze wydanie książki ukazało się ponad pięć lat temu. Od tego czasu wiele się wydarzyło w ochronie środowiska, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Zaistniała potrzeba zweryfikowania informacji zawartych w pierwszym wydaniu książki. Nasuwa się pytanie: dlaczego księga interesująca się problemami ochrony środowiska – wszak ekologia jest przede wszystkim nauką przyrodniczą?

Ksiądz Dołęga uważa, że środowisko naturalne, w którym rozwija się wszelkie życie (nie tylko człowieka), powinno uzyskać w naszej świadomości wartość dobra wspólnego. Kościół może ukierunkować pracę duszpasterską na sprawy ekologiczne i zoologiczne, uwrażliwiając sumienia na te problemy. W Polsce z pewnością brak jest jeszcze dobrze rozwiniętej edukacji ekologicznej, być może Kościół będzie próbował uzupełnić zaległości w tej dziedzinie. Jest to bardzo prawdopodobne, zważywszy na fakt, że każdy człowiek wierzący żyje według przykazań i przekazuje poznane wartości